

VIOLUL – ELEMENTE DEFINITORII DIN PUNCT DE VEDERE LEGAL ÎN ROMÂNIA ȘI STATELE UNITE ALE AMERICII. O PERSPECTIVĂ A DOCTRINEI ȘI A PRACTICILOR MACRO-POLIȚIENEȘTI DE ABORDARE A FENOMENULUI

Av. Adrian CUCULIS

Abstract

Globally, the recognition of the seriousness of sexual crimes has become more and more widespread, both due to the increase in the prevalence of this crime, and following a natural trend of equalizing relations between men and women, which has facilitated the reporting of these violent behaviors. Although this recognition can now be seen worldwide, in Romania not only does the crime of rape remain a still highly vulgarized subject, but also a severely under-reported crime, as there is no institutional design at this moment to criminalize this phenomenon properly, beyond the doctrine. The present paper focuses on the current legislation and institutional police practices regarding rape in Romania and the United States of America because in the American culture the paradigm and system developments in this regard have set an example worthy of following for our country, and not only. In the same direction, this paper also focuses on a critical analysis of the Romanian legislation regarding the sanction of rape, an analysis that we consider necessary for any attempt to improve the current realities in this regard.

Keywords: *the crime of rape in Romania; the crime of rape in the United States of America; institutional designs for sanctioning rape in the United States; punishments for rape in Romania*

Repere definitorii privind infracțiunea de viol în România și Statele Unite ale Americii

În prezent, violul în reglementarea Codului penal se definește ca fiind constrângerea unei persoane la un act sexual împotriva voinței sale sau profitând de imposibilitatea acesteia de a se apăra ori de a-și exprima voința [art. 218, alin. (1) C. pen.]. Trebuie să precizăm, în primul rând, faptul că această definiție constituie în sine un pas înainte important pentru țara noastră și o înrăurire a perspectivelor occidentale privind actul sexual forțat, deoarece specifică și imposibilitatea de exprimare a voinței, iar în această categorie intră toate persoanele care sunt incapabile atât prin starea lor de sănătate (cele cu diferite tulburări psihiatrice, în comă sau inconștiente temporar), cât și prin afectarea datorată alcoolului și/sau drogurilor (administrare voluntar/involuntar).

În Statele Unite ale Americii, actul sexual dintre două persoane majore aflate în stare profundă de ebrietate poate fi raportat ca viol de către oricare dintre părți tocmai pentru că se consideră că acestea nu au putut oferi un consimțământ clar la aceste raporturi. În baza aceleiași logici, actul sexual dintre un angajat al unui spital și un pacient aflat în comă este considerat viol în dreptul american.

Totuși, deși există acest reper, al imposibilității exprimării de voință și în legislația românească, forțele de ordine locale nu îl iau în considerare, deși această decizie are urmări importante în realitățile de zi cu zi. Astfel, infracțiunile rămân neraportate, și la fel și urmările lor (care pot varia de la sarcini nedorite până la boli cu transmitere sexuală cu largă răspândire și traume conștiente sau inconștiente pe termen lung).

Un exemplu grăitor în acest sens este cel reliefat de Hotărârea din 15 martie 2016 în Cauza M.G.C. împotriva României (Cererea nr. 61495/11) Strasbourg (definitivă la 15/06/2016), în care o fetiță de 11 ani a fost violată în repetate rânduri de un grup de băieți, eveniment soldat cu o sarcină nedorită și întreruptă apoi. Instanțele locale au sancționat prădătorii cu doar 3 ani de închisoare pe motivul că victima ar fi consimțit, iar acest fapt ar fi fost validat prin faptul că era îmbrăcată sumar și că nu a raportat infracțiunea. Desigur, Curtea Europeană a Drepturilor Europene a concluzionat faptul că fetița nu putea consimți deoarece vârsta de consimțământ în România este de 15 ani, iar minorii au adesea probleme în raportarea infracțiunilor din rațiuni de frică și rușine.

Alte 2 elemente care determină prezența unui abuz sexual în spațiul american, la (auto)sesizarea procuraturii sunt:

- vârsta de consimțământ (element prioritar care nu necesită coroborare din partea victimei) - actul sexual (chiar și consensual) cu un minor se numește „viol statutar” (Norman-Eady et al, 2003)
- prezența leziunilor de natură sexuală - și care fac obiectul unor examinări medicale, centralizate apoi pe regiuni și corelate cu o bază de date cu ADN-urile prădătorilor sexuali. Prezența acestor leziuni se coroborează cu mărturia victimei și a altor martori *ex parte* (Waechter & Ma, 2015).

Vârsta consimțământului se referă la vârsta la care o persoană își poate da acordul în mod legal la o activitate sexuală. Această vârstă variază în funcție de stat. În majoritatea statelor federale, vârsta de consimțământ este de 16 sau 17 ani. În unele state, este mai scăzută, la 15 sau 14 ani. Există, de asemenea, o serie de state care au stabilit vârsta de consimțământ la 18 ani. Printre acestea se numără California, Arizona, Florida, Idaho, Dakota de Nord, Oregon, Tennessee, Texas, Utah, Virginia și Wisconsin (Glosser et al, 2014).

În ceea ce privește relațiile de concubinaj cu un minor, de-a lungul granițelor statelor americane, vârsta consimțământului stabilită de legea federală este 18 ani. Unele state au reguli suplimentare dacă unul dintre participanți este sub vârsta

legală, dar ambii sunt încă minori. De exemplu, în Indiana, vârsta de consimțământ este considerată cea de 16 ani, dar este ilegal ca o persoană de peste 18 ani să întrețină raporturi sexuale cu oricine sub 18 ani (Koski & Heymann, 2018).

Unele state au ceea ce se numesc legi „Romeo și Julieta”, care prevăd excepții pentru actul sexual consensual dintre doi minori cu vârste apropiate. De asemenea, participarea în acte de delincvență juvenilă (inclusiv viol) poate face obiectul unor acuzații penale separate dacă unul dintre participanți este sub vârsta de consimțământ (Kangaude & Skelton, 2018).

În medie, majoritatea statelor americane oferă pedepse cu închisoarea care variază între 1 și 20 de ani pentru violul unui minor (realizat de către un adult) și până la 99 ani pentru infracțiunea de viol în formă agravată (victima este înrudită cu infractorul sau se afla în îngrijirea acestuia și are ca rezultat daune fizice și/sau psihice îndelungate, ori decesul victimei) – McCauley et al, 2009. Indiferent dacă victima este de vârstă minoră sau adultă, agresorul este consemnat imediat în Registrul Infractorilor Sexuali, bază de date disponibilă la nivel național și care este în strânsă legătură cu Sistemul combinat de index ADN (CODIS), o altă bază de date în care sunt stocate informațiile genetice ale infractorilor – necesară pentru rezolvarea cazurilor din statele federale pe termen lung (Levenson, 2018).

Foarte important este faptul că statele americane realizează ceea ce numește un „rape-kit” - un set de analize medicale amănunțite realizate victimelor în termen de 24-48 de ore de la infracțiune și care documentează cu poze rănilor suferite ca urmare a infracțiunii, precum și date cu privire la ADN-ul infractorilor. Deși există probleme importante și în Statele Unite în ceea ce privește înregistrarea la zi a acestor probe în bazele de date naționale, numeroase state iau ca repere aceste *rape-kit-uri* în procesele pe rol având în centru infracțiunile de viol. Dificultatea de a controla impulsurile sexuale din partea infractorilor face deseori obiectul unui întreg management terapeutic, care poate include și castrare chimică (Clark, 2014).

Totodată, infracțiunea viol, indiferent de tipologia victimei (minoră, majoră) face obiectul Unității pentru Victime Speciale (unitate de poliție care are sedii în fiecare din statele americane) și toate cazurile de infracțiuni sexuale trec prin filtrul FBI, care are puterea de a retrage un astfel de caz dintr-o instanță locală și de a-l trimite spre judecare la nivel federal (Rumney et al, 2020).

Ceea ce este în egală măsură de important de precizat este că trendul în Statele Unite este de a nu mai criminaliza victimele, inclusiv în cazuri de prostituție voluntară care pot face și obiectul unor infracțiuni de viol, ci proxeneții, și mai ales clienții. Logica acestei rațiuni este aceea că violul este în primul rând o formă de abuz fizic degradant și dacă se va stopa cererea acestui fenomen, atunci se poate reduce semnificativ și traficul de persoane (Rumney et al, 2020).

În România, recunoașterea sancționării abuzurilor sexuale se află încă într-un punct mort. Infracțiunea viol rămâne în continuare percepută ca un fapt derizoriu

și este portretizată fie ca fiind atribuibilă victimei - se consideră că victima a provocat întregul act sexual într-o formă sau alta - sau unei incapacități psihice a infractorului (nu este în deplinătatea facultăților mintale sau nu a conștientizat că este o situație de abuz fizic din motive de ebrietate etc.). Aceste percepții profund greșite s-au înrădăcinat, după cum vom vedea și în legislație, care sancționează mai degrabă simbolic infracțiunea de viol.

Astfel, pedeapsa prevăzută pentru violența sexuală este închisoarea de la 3 la 10 ani, iar calitatea infractorului sau numărul de făptași atrag doar câțiva ani de închisoare în plus (5-12 ani de închisoare - alin. (3)-(4) din art. 218 din Codul penal). Aceleași reguli se aplică și pentru minori. Legiuitorul specifică și „interzicerea exercitării unor drepturi”, dar nu evidențiază care sunt aceste drepturi restricționate - este clar din textul Codului penal că nu se referă nici la dreptul de a se angaja, a locui lângă o școală sau de a parca lângă un loc de joacă pentru copii.

Este șocant să constatăm, deci, că o acțiune de viol în grup îndreptată asupra unui minor sau adult este sancționată atât de derizoriu, iar după finalizarea sentinței, infractorii se pot întoarce la comiterea acelorași infracțiuni în societate, în ciuda daunelor profunde și nu de puține ori ireparabile pe care le provoacă.

O altă prevedere, la fel de derizorie, este aceea că „victimele violenței sexuale au dreptul la asistență medicală, psihologică și socială gratuită”. Așadar, ele nu primesc aceste tipuri de asistență în mod automat, ci le pot accesa în mod facultativ, dacă au cunoștință de ele, ceea ce foarte rar se întâmplă și la adulți, cu atât mai puțin la minori. Este de înțeles, deci, de ce România este unul din statele lumii în care traficul de persoane are o proeminență foarte ridicată, intern și extern, dat fiind că infracțiunea de viol (care stă în centrul fenomenului de trafic) este, practic, neînțeleasă și nerecunoscută ca importantă de către legiuitor.

Nici nu mai pomenim faptul că violul intramarital nu mai există în legislația noastră de mulți ani.

În mod similar, de partea forțelor de ordine, violul este perceput ca un eveniment incert, iar dacă există probe concrete, planează oricum suspiciunea că victima ori ar fi provocat conștient sau inconștient abuzul în sine. Este relevant în acest sens cazul de la Craiova, când 2 dintre angajații liniei de urgențe 112 au considerat total necredibilă mărturia unei minore care a sunat să raporteze violul și răpirea sa, și care s-a soldat ulterior cu moartea acestei tinere.

În România nu există alte abordări macro-structurale ale fenomenului în afară de linia de raportare a traficului de persoane (iar multe persoane nici nu știu ce înseamnă acest concept pentru a putea raporta infracțiunea).

În mod clar, nicăieri nu vom găsi un peisaj perfect în managementul sistemului de ordine publică în general și a infracțiunii de viol, în particular. Și, desigur, și legislația americană are probleme majore precum diferențele de sancționare a infracțiunilor de-a lungul statelor federale - problemă de care și numeroși cetățeni americani se arată îngrijorați (Pew Research Center, 2022) și care se reliefează și la

nivelul infracțiunilor de viol. Totuși, știm că România se găsește în clasamentul rușinii la nivel european în ceea ce privește sancționarea formelor de violență îndreptate împotriva femeilor, copiilor și nu numai, precum și a cadrului legislativ foarte lax pentru numeroase forme de abuz, fizic sau nonfizic. Iar dacă legislația și punerea în aplicare a legii (mai ales) rămân la fel de deficitare, nu ne putem aștepta la realități mai optimiste.

Pe aceeași linie de gândire, câtă vreme nu se instituie structuri și instrucțiuni clare pentru forțele de ordine care să ofere putere în limitarea acestei infracțiuni, nu ne putem aștepta nici la stoparea acestor lucruri pe termen lung sau un mai bun branding de țară, ci mai degrabă la aceleași cadre care descriu România ca țara coruptă din Estul Europei în care totul este posibil, un Mexic al Europei.

Concluzii

În demersul de analiză comparativă a cadrului legal și a practicilor instituționale privind infracțiunea de viol în România și în Statele Unite ale Americii, s-a evidențiat continuarea trivializării acestei infracțiuni în țara noastră, reflectată în pedepsele foarte ușoare și lipsa unor cadre instituționale cuprinzătoare pentru abordarea acestui fenomen. Situația din România este puternic contrastantă cu sancțiunile legale mai severe și eforturile coordonate interinstituțional din SUA pentru investigarea, urmărirea penală și prevenirea violenței sexuale.

Au apărut mai multe diferențe cheie între cele două țări. În primul rând, SUA a stabilit o vârstă a consimțământului pentru activitatea sexuală, cu pedepse severe pentru violul statutar, al minorilor. În al doilea rând, în cadrul departamentelor de poliție americane există unități specializate în infracțiuni sexuale care gestionează rapoartele de viol folosind rape kit-uri detaliate pentru colectarea probelor. În al treilea rând, bazele de date ADN și registrele infractorilor sexuali din SUA sprijină investigația pe termen lung a cazurilor de viol în diferite jurisdicții. În final, orientările de condamnare pentru viol sunt mult mai aspre în SUA comparativ cu România.

În țara noastră, legislația a recunoscut recent incapacitatea de exprimare a consimțământului ca un criteriu pentru viol. Cu toate acestea, legile nu sunt aplicate cu fermitate, iar violurile rămân sub-raportate. Lipsesc coordonarea instituțională, procedurile standardizate de colectare a probelor și registrele digitalizate de infractori. Pedepsa maximă pentru viol este de doar 5-12 ani închisoare. De asemenea, violul intramarital nu mai este recunoscut în legislația română.

Astfel, trivializarea violului în România, atât în legislație, cât și în practică, trebuie eliminată prin reforme legislative, protocoale îmbunătățite de aplicare a legii și coordonare interinstituțională. Învățarea din modele precum cel american ar putea consolida semnificativ răspunsul și angajamentul României în abordarea

violului și a daunelor asociate. Recunoașterea violului ca infracțiune violentă gravă care necesită urmărire penală este fundamentală pentru un progres în această direcție.

Referințe bibliografice:

1. Glosser A., Gardiner K. & Fishman M., *Statutory Rape: A Guide to State Laws and Reporting Requirements. Prepared for the Office of the Assistant Secretary for Planning and Evaluation, Department of Health and Human Services*, 2014, pp. 1-126.
2. Koski A. & Heymann J., *Child Marriage in the United States: How Common Is the Practice, And Which Children Are at Greatest Risk? Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, 2018, pp. 50, 59-65.
3. Kangaude G. & Skelton A., *(De)Criminalizing Adolescent Sex: A Rights-Based Assessment of Age of Consent Laws in Eastern and Southern Africa*, SAGE Open, 2018, p. 8.
4. Clark J., *A Crime of Identity: Rape and Its Neglected Victims*, Journal of Human Rights, 2018, pp. 13, 146-169.
5. Levenson J., *Sex Offender Management Policies and Evidence-Based Recommendations for Registry Reform*, Current Psychiatry Reports, 2018, pp. 1-7, 20.
6. McCauley J., Ruggiero K., Resnick H., Conoscenti L. & Kilpatrick D., *Forcible, drug-facilitated, and incapacitated rape in relation to substance use problems: results from a national sample of college women, Addictive behaviors*, 2009, pp. 34(5), 458-462.
7. Rumney P., McPhee D., Fenton R., & Williams A., *A police specialist rape investigation unit: a comparative analysis of performance and victim care. Policing and Society*, 2020, pp. 30, 548-568.
8. Waechter R., & Ma V., *Sexual Violence in America: Public Funding and Social Priority*, American journal of public health, 2015, pp. 105(12), 2430-2437.
9. Norman-Eady S., Reinhart C., & Martino P., *Statutory rape laws by state*, (Rep. No. 2003-R-0376), Office of Legislative Research, 2013.
10. Pew Research Center, *Americans' views of government: Decades of distrust, enduring support for its role. Levels of government: Federal, state, local*, Pewresearch.org., 2022, disponibil la <https://www.pewresearch.org/politics/2022/06/06/levels-of-government-federal-state-local/>.

Legislație și jurisprudență:

1. Codul penal (Legea nr. 287/2009, publicată în Monitorul Oficial nr. 505 din 15 iulie 2011).
2. CEDO, Hotărârea din 15 martie 2016 în Cauza M.G.C. împotriva României (Cererea nr. 61495/11) Strasbourg (definitivă la 15/06/2016).